

כל נדרי: זעזוע? געגוע!

תפילת 'עלינו לשבח' אותה אנו אומרים שלוש פעמים ביום, ליוותה יהודים רבים שבחרו באמונתם בקב"ה ומסרו את נפשם על קידוש השם. על האהבה הבלתי מוסברת של יהודים לה' שמביאה אותם לבית הכנסת בכל שנה ביום הכיפורים.

הפתרון לספקות באמונה

לאחרונה ביקר בבית חב"ד איש צעיר שזה עתה סיים את חוק לימודיו באוניברסיטה. קשרתי איתו שיחה ושאלתי אותו במה עיסוקו. "מחקר" הוא ענה. שאלתי אותו מהו שדה המחקר שלך והוא השיב: "מוח האדם".

זה כבר עורר את סקרנותי. "מה בדיוק אתה חוקר במוח", שאלתי. הוא סיפר שהוא חוקר את 'קליפת המוח הקדם מצחית' מה שנקרא בלועזית P.F.C.

נו, בישיבה לא לומדים על 'קליפת המוח' שאלתי: האם אתה יכול לתת לי דוגמה שגם יושבי בתי חומר יכולים להבין, והוא סיפר על פרופסור בשם ג'ורדן גרפמן שעשה מחקר על חיילים שחזרו מוייטנאם. הוא גילה שרבים מהם שקיבלו במלחמה זעזוע מוח הפכו לאחר מכן לדתיים יותר.

אני מקשיב לו ובעיני רוחי אני רואה את עצמי מסתובב עם פטיש קל, וכאשר אני פוגש אדם שיש לו יותר מדי שאלות אמונה, אז במקום לשבת איתו שעות ולהוכיח לו שיש בורא עולם, אני יציע לו טיפול קל בחלק הקדמי של המוח וככה נרפא אותו מכל הספקות שיש לו. משהו כמו מוהל למוח?

כשבררתי קצת יותר על המחקר הזה, מתברר שלדעת החוקרים החלק הקדמי של המוח הוא החלק האחרון במוח להתפתח, וההתפתחות שלו מסתיימת בסביבות גיל 25. החלק הזה מאפשר לאדם גמישות מחשבתית

וחשיבה יצירתית, הפעלה של שיקול דעת וביקורתיות.

באים המדענים הללו וטוענים שזה שאדם נהיה פתאום יותר דתי זה בגלל שהוא קיבל זעזוע מוח והחלק הזה במוח נפגע, ולכן אותו אדם איבד את הביקורתיות שלו ומאמין בצורה עיוורת בכל מה שאומרים לו. זוהי התיאוריה על רגל אחת.

מי חיבר את 'עלינו לשבח'?

לפני שנים רבות עשיתי סקר בבית חב"ד ושאלתי אנשים מהי התפילה החביבה עליהם ביותר. אחד מהמתפללים התחיל לשיר "ונאמר והיה ה' למלך על כל הארץ", שכן התפילה שהוא הכי אוהב היא 'עלינו לשבח'. הוא בכלל לא היה צריך להסביר לי את הסיבה. מבחינתו שזו תהיה התפילה הראשונה והאחרונה?

השנה שמת לי לב כשמכריזים בראש השנה נא לקום לתפילת 'עלינו לשבח' אנשים רבים קמים עם חיוך. הם בטוחים שהנה התפילה הארוכה של ראש השנה באה אל סיומה, אבל אז מגיעה האכזבה. הם מגלים שיש עוד הרבה דפים להתפלל?

מהי תפילת עלינו לשבח, ומאיפה היא באה? עלינו לשבח תוקנה על ידי אחד מגדולי האמוראים שקראו לו רב. השם שלו היה אבא, והוא היה המנהיג היהודי של קהילת יהודי בבל במאה השלישית לספירה. רב תיקן את תפילת 'עלינו לשבח' כחלק מתפילת ראש השנה.

תפילת עלינו לשבח מכילה שני קטעים. הקטע הראשון מדבר על העבר בשעה שהקטע השני מדבר על העתיד. בראשון אנו מודים לקב"ה "שלא עשנו כגויי הארצות? שהם משתחווים להבל ולריק", דהיינו, שהגויים עובדים עבודה זרה ואילו אותנו הוא קירב אליו וגילה לנו שיש בורא עולם, שאותו אנו עובדים ואילו אנו קשורים.

הקטע השני מדבר על העתיד. אנו מתפללים ומבקשים שהקב"ה יתקן

עולם במלכות ש-ד-י, דהיינו, שהוא יעביר את עבודה הזרה מהעולם וכל האנושות תכיר בייחודו של הקב"ה וכולם יעבדו אותו.

התפילה נתקנה לרגל ראש השנה. מדוע? כי הנושא של ראש השנה הוא הכרת הקב"ה למלך. אנו מבקשים מהקב"ה שהוא ידאג לכך שכל העולם ידע שהוא מלך העולם, דהיינו, שהוא לא רק בורא העולם אלא הוא גם מנהל בכל רגע את העולם. אנו מתפללים שהקב"ה יעשה ניסים ועל ידי זה יראה לכל באי עולם שהוא קיים, ויביא לידי כך שכולם יאמינו שיש בורא עולם.

מובא בספרים שהתפילה הזאת מיוחסת ליהושע בן נון. הוא התקין אותה בשעה שכבש את ארץ ישראל. ספר חרדים מציין ש'עלינו' נאמר בעת הקפת חומות יריחו ומובא גם שיהושע אמר את התפילה הזאת שבע פעמים בשעת הפלת חומות יריחו וכך נפלו שבעת החומות של יריחו (סדה"י).

אם כן נשאלת השאלה בידי מי התפילה תוקנה? על ידי יהושע תלמידו של משה רבנו, או על ידי רב מנהיג יהודי בבל? ישנם שמסבירים שהתפילה בבסיסה חוברה על ידי יהושע אבל לאחר מכן נערכה על ידי רב שסידר את התפילות של ראש השנה.

תפילה של מסירות נפש

אבל כאן מגיעה השאלה הגדולה: כיצד הפכה תפילת עלינו לשבח להיות תפילה שנאמרת שלוש פעמים בכל יום?

ישנם היסטוריונים שטוענים שבעת מסעי הצלב, בין המאה ה-11 והמאה ה-13, כאשר הנוצרים בעידוד האפיפיורים החלו בניסיונות לכבוש את ירושלים מידי המוסלמים ולהביאה תחת שלטון נוצרי, הם הפכו את המסע למלחמה דתית כוללת בהרבה מדינות, וכחלק מזה הם רצחו יהודים שלא הסכימו להתנצר והחריבו קהילות שלמות בגרמניה. באותם שנים יהודים רבים מסרו את נפשם על קידוש ה'.

אותם יהודים שהוצאו להורג ברבים שרו בקול את תפילת 'עלינו לשבח'. מסופר על יהודי בלואה שבצרפת, שבשנת 1171 קהילה של שלושים יהודים, אנשים נשים וטף, שרו את תפילת 'עלינו לשבח' בצעדה כשהם נלקחו למות על קידוש ה'. אותם היסטוריונים סבורים שבעקבות זאת החלו יהודים לומר את תפילת עלינו לשבח כל יום.

רבותיי. לא נראה לי שאותם יהודים במסעי הצלב שבחרו לא להתנצר והעדיפו למות על קידוש השם, קיבלו זעזוע מוח. וזה נכון גם בקשר ליהודים בכל הדורות שעשו בחירות קשות מאוד והעדיפו את הקשר עם הקב"ה. ההחלטה הזו לא באה מתוך איזו נכות נירולוגית. אלא אדרבה, מתוך עשירות רוחנית!

לכל יהודי יש בנפשו פנימה נקודה יהודית שדוחפת אותו להתקשר לקב"ה. מדוע יהודים באים ביום הכיפורים לבית כנסת, נמצאים איתנו היום אנשים רבים שהם אינטלקטואלים ומלומדים מאוד? זה לא בגלל שהם קיבלו מכה בראש. להיפך. משהו בלב היהודי שלהם התעורר.

שום חוקר מוח לא יצליח לפענח את הקשר הרוחני שהוא למעלה מהשכל שיש בין יהודי לקב"ה. כמו שהקשר בין הורים וילדיהם הוא קשר נפשי שלא צריך הסבר, שכן הורה אוהב את ילדיו ללא שום סיבה. ולהיפך, כל סיבה שהיא, וכל הסבר שיבוא רק יחלל את הקשר הזה. 'אני אוהב את בני כי הוא חמוד?', וכי אם הוא לא היה חמוד לא הייתי אוהב אותו? כן גם האהבה של הקב"ה לכל יהודי שהיא למעלה מהשכל. ביום הכיפורים מסביר הרבי, הקב"ה מגלה את האהבה הזאת בעולם, וכמים הפנים לפנים זה מעורר בנו אהבה וגעגוע לקב"ה. מהסיבה הזו אנחנו רצים לבית כנסת בלי שום סיבה רציונלית.

הזכות והאחריות להיות יהודי

אבל עדיין נותרה שאלה אחת. מדוע בחרו לומר את 'עלינו לשבח' דווקא בסוף התפילה? בתפילה הזאת יש משהו מיוחד מאוד. 'עלינו לשבח' פותחת באות 'ע' ומסתיימת באות 'ד', ביחד זה יוצר את המילה 'עד'. אנו מוצאים

דבר דומה בפסוק 'שמע ישראל' כפי שהוא נכתב בספר תורה: יש בו שני אותיות מוגדלות [?] האות 'ע' של המילה "שמע", והאות 'ד' של המילה "אחד". שוב פעם 'עד'. מה עומד מאחורי זה?

הרבי מסביר את העניין של 'עד' כך. נאמר בנביא "אתם עדי נאום ה'" (ישעיה מג, יב). ישעיהו אומר לכל יהודי בשמו של הקב"ה "אתם עדי", כל יהודי הוא עדות לכך שקיים מנהיג לעולם הזה. מדוע? כי כל ההיסטוריונים ומגידי עתידות צפו שהעם היהודי לא יחזיק מעמד וירד ממפת ההיסטוריה. כל אנטישמי מצוי טען שאין ליהודים שום סיכוי לשרוד, ולכן עצם מציאותו של יהודי היא הוכחה לקיום הבורא, כי אם לא הקב"ה, אותו יהודי לא היה קיים בעולם (לקו"ש חלק יט, 195. חלק לד 112).

וכמו שהרבי אומר בשיחה אחרת: "ויש לומר שהענין דתהלתי יספרו [?] מתבטא גם בקיום הנצחי של העם היהודי, שמבלי הבט על כך "שאתם המעט מכל העמים", כבשה אחת בין שבעים זאבים וחרף כל הגזירות ורדיפות במשך הדורות ר"ל, העם גם נשאר שלם (בה בשעה שכמה וכמה מאומות העולם הכי גדולים נכחדו מכבר) שזה מבטא בגלוי לעין כל את כחו של הקב"ה" (התוועדויות תש"נ ח"ב עמ' 483).

ולכן לפני שיהודי יוצא מבית הכנסת מזכירים לו: תדע לך שאתה 'עד'. מציאותך מספרת על קיומו של הבורא. ולכן כשאנשים מביטים בך הם רואים נציג של העם היהודי, לא רק של החמש עשרה מיליון יהודים שחיים היום אלא של היהודים מכל הדורות. אתה מייצג את הרמב"ם ואת רבי עקיבא, את משה רבנו ואת אברהם אבינו, אבל יותר מכל אתה ההוכחה למציאותו של הבורא.

זוהי אחריות וביחד עם זה זכות נפלאה. כל יהודי הוא שגריר של הקב"ה עלי אדמות. וכמו שלשגריר יש חסינות דיפלומטית, כך גם לכל יהודי, היכן שהוא הולך יש לו את החסינות הטובה ביותר של מלך מלכי המלכים הקב"ה.